

УДК 355.233:355.232.3

Іван Максим,
Національний університет оборони України, м. Київ
<https://orcid.org/0009-0009-9881-5876>

Дмитро Ступак,
доктор філософії у галузі права
Національний університет оборони України м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-6514-5345>
DOI: 10.33099/2617-1775/2025-02/116-123

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ

У статті розглянуто проблеми та шляхи удосконалення підготовки військових фахівців. Обґрунтовано актуальність дослідження цієї проблеми, що зумовлена розвитком спроможностей Збройних Сил України в умовах війни російської федерації проти України. Обґрунтовуються актуальні проблеми підготовки військових фахівців у навчальних закладах, як важливого елемента сектору безпеки і оборони держави та основні напрями їх вирішення.

В умовах сучасних воєнних загроз і гібридних конфліктів зростають вимоги до рівня професійної підготовки військовослужбовців. У статті проаналізовано основні недоліки існуючої системи підготовки військових фахівців та запропоновано напрями її удосконалення. Основну увагу приділено впровадженню інноваційних методів навчання, а також посилення психологічної та практичної підготовки. Необхідність підвищення рівня військової освіти полягає у тому, що сучасні військові фахівці повинні володіти не лише традиційними знаннями й навичками, а й бути готовими до використання новітніх технологій, ефективного управління підрозділами в умовах невизначеності. Система підготовки в Україні вимагає постійного удосконалення. Дослідження цієї теми є важливим, оскільки від якості підготовки військових фахівців залежить боєздатність країни, ефективність виконання бойових (спеціальних) завдань та безпеки загалом. Актуальність дослідження процесів в системі підготовки військових фахівців підтверджується аналізом повсякденної діяльності Національної гвардії України, інформації з відгуків після закінчення відповідних курсів військовослужбовців, що несе вагомий практичний внесок в реалії сьогодення.

Проаналізовано систему підготовки військових фахівців та присвоєння класності військовослужбовцям Національної гвардії України. Досліджено підготовку військових фахівців після закінчення курсів військової підготовки за різними видами діяльності з встановленням проблемних питань, актуальних проблем та шляхів їх удосконалення.

Ключові слова: курси підготовки; відгуки військовослужбовців військових частин; присвоєння класності військовослужбовця; запровадження доплат; підготовка військових фахівців; актуальні проблеми.

Постановка проблеми. Стратегією національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», передбачено такий напрям, як «розвиток людського капіталу України, зокрема через модернізацію освіти і науки...» [1].

Напрямок надзвичайно важливий, комплексний і як ніколи, – актуальний для нашої держави. Людський капітал завжди був, є і завжди залишиться головним чинником функціонування та продуктивного розвитку в різних сферах діяльності. Місія системи військової освіти – забезпечення потужного,

інноваційного розвитку сектору безпеки і оборони України через підготовку висококваліфікованих фахівців, формування інтелектуального та духовного потенціалу військової сфери, готового до сучасних і майбутніх викликів [2].

Сучасна система військової освіти повинна забезпечувати підготовку, підвищення кваліфікації військових фахівців з високим рівнем професіоналізму, компетентності, інтелектуального розвитку, лідерських якостей, загальної та військово-професійної культури; здатних з високою ефективністю виконувати поставлені завдання щодо оборони держави, а також, враховувати національний та кращий світовий досвід з підготовки військових фахівців, що має призвести до підвищення ефективності її діяльності.

Мета статті – обґрунтувати актуальні проблеми у підготовці військових фахівців та визначити шляхи їх вирішення.

Методи дослідження. У дослідженні використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів: аналіз, синтез, дедукцію та індукцію, для виявлення актуальних особливостей, тенденцій розвитку, суперечностей і загроз у функціонуванні системи військової освіти; системний підхід, для обґрунтування ключових проблем і пріоритетів трансформації підготовки військових фахівців; моделювання, для формулювання пропозицій щодо удосконалення системи моніторингу якості військової освіти.

Аналіз досліджень і публікацій. Сучасні міжнародні дослідження наголошують на необхідності адаптації традиційної військової підготовки до реалій сучасного поля бою. Так, видання Army University Press у статті «The Army's Training Problem» відзначає, що традиційна підготовка відстає від вимог сучасного бойового середовища [3]. Автори підкреслюють проблеми включення бойового досвіду до навчальних програм та потребу переходу до competency-based training (підготовка на основі компетентностей), де основний акцент робиться на практичних навичках і здатності до адаптації. Європейські дослідження у сфері військової психології, зокрема Journal of Military Ethics фіксують високий рівень вигорання серед інструкторів та тренерів, особливо під час інтенсивних навчальних циклів [4]. Вказується на необхідність надання психологічної підтримки інструкторам та забезпечення чіткої ротації, що дозволяє зберігати ефективність навчального процесу та психоемоційну стійкість персоналу. Українські науковці також досліджують проблеми сучасної військової підготовки в умовах воєнного стану [5; 6; 7]. Так, Т.М. Собченко у праці «Сучасні вимоги до підготовки військових фахівців» аналізує вплив сучасної війни на систему підготовки військовослужбовців [5]. Ключовим є поєднання оперативного (бойового) досвіду з академічними програмами, що підвищує якість підготовки та готовність військових фахівців. Серією статей у Науковому віснику Національного університету оборони України розкривалися питання трансформації системи військової освіти в Україні [2]. Основними тезами зазначених публікацій є: модернізація навчальних планів та програм підготовки; впровадження сучасних

симуляторів і цифрових платформ; розвиток психологічної стійкості та адаптивності курсантів і офіцерів. В свою чергу, дослідження Центру оборонних стратегій виявило кадровий розрив у підготовці офіцерів середньої ланки, що підкреслює потребу у короткострокових інтенсивних курсах (наприклад: S-1 – кадрова служба, S-2 – розвідка, S-4 – логістика) для підвищення компетентності та оперативної готовності особового складу [8].

В той же час, російська збройна агресія та застосування нею неконвенційних методів і способів ведення війни зумовлює здійснювати постійних пошук нових підходів в підготовці військових фахівців.

Виклад основного матеріалу. Актуальність дослідження процесів в системі підготовки військових фахівців на теперішній час зумовлена такими чинниками (повсякденна діяльність Національної гвардії України, інформація з відгуків після закінчення відповідних курсів військовослужбовцями):

- курс базової загальновійськової підготовки (ВОС 100) особовий склад відзначає відсутність радіозв'язку під час навчання. Не залучаються бойові машини під час практичних занять з вогневої та тактичної підготовки. Необхідно впровадити у заняття з військової топографії навчання особового складу з користування сучасними застосунками та програмами для орієнтування та руху на місцевості. Збільшити кількість відпрацювання практичних навичок з військово-медичної підготовки за рахунок раптових ввідних під час інших занять;

- курс підготовки командирів відділень (ВОС 100). Загальне проблемне питання у слабкому рівні проведенні практичних занять. Необхідно збільшити увагу методичній та психологічній підготовці;

- курс підготовки бойових медиків (ВОС 878) з проблемних питань особовий склад відмічає недостатню кількість тренажерів для тампонування ран, відсутність манекенів штучного дихання та непрямого масажу серця. Необхідно збільшити кількість практичних занять;

- курс підготовки гранатометників (ВОС 102, 103) з проблемних питань особовий склад відзначає відсутність практичної стрільби з бойовими гранатами;

- курс підготовки операторів ПТРК (ВОС 111), ПЗРК (104) з проблемних питань особовий склад відзначає недостатню кількість практичної роботи на симуляторах;

- курс підготовки саперів (ВОС 166, 185) з проблемних питань особовий склад відзначає, що недостатньо приділяється увага практичним заняттям з медичної підготовки;

- курс підготовки спеціалістів РХБ розвідки та дозиметричного контролю (ВОС 187) з проблемних питань особовий склад відмічає відсутність навчального матеріалу, щодо роботи з сучасними приладами РХ розвідки та дозиметричного контролю, які перебувають на балансі військових частин;

- курс підготовки снайперів (ВОС 110). Відмічається позитивний досвід, який можна застосувати до курсів та інших видів навчань. Навчальний курс

організований протягом 2-х місяців і на 80 % складається з практичних занять, що є позитивним, за думкою курсантів. Як викладачів залучені інструктори з бойовим досвідом, які мають досягнення в змаганнях зі снайпінгу, з високим рівнем знань, вмінь та навичок. Це дозволило передати курсантам сучасні знання щодо снайперської справи. Інструктори здійснювали індивідуальний підхід до кожного курсанту курсу. Щоденно проводились заняття з маскування (в польових умовах та в умовах міської забудови), топографії, коригування вогню. Проведення стрільб, також, відбувалось кожного дня. Особливо військовослужбовці виявили високий інтерес та зацікавленість щодо стрільби по рухомих цілях, через балістичні вікна, стрільби на середні та далекі відстані, нічні стрільби з використанням нічних предоб'єктивних насадок ArcherNCN-LR, тепловізійних прицілів ArcherTSA 7 та ArcherTSA 10. Місце проведення стрільб належним чином облаштовано, в наявності мішені та гонги різних типів, виконуються всі вимоги безпечної стрільби. Клас для проведення теоретичних занять гарно облаштований, наявна вся необхідна навчальна література та навчально-наукова база. Відзначаємо, що достатньо часу приділялося теорії балістики кулі, маскуванню, топографії, інженерній підготовці, підготовці з коригування артилерійського вогню та протидії дронам, а також щодо вибору та облаштування снайперської позиції у зв'язку зі змінами до Бойового статуту, «Механізованих і танкових військ сухопутних військ Збройних Сил України». Протягом курсу здавались заліки з навчальних дисциплін, з можливістю перескладання тестів. В кінці курсу військовослужбовці, які не склали хоча б один залік з дисципліни – сертифікати про завершення курсу не отримали;

- курс підготовки операторів БПЛА (ВОС 216, 217, 218, 219) особовий склад відмічає відсутність у навчальній програмі інженерно-технічних занять та недостатню кількість навчально-тренувальних польотів;

- курс підготовки начальників варт з конвоювання (ВОС 100, 908) особовий склад відмічає потребу у збільшенні відпрацювання практичних дій таких, як судова та зустрічна варта.

Проаналізувавши систему присвоєння класності військовослужбовцям Збройних Сил України, Національної гвардії України, яка мала б на меті стимулювати особовий склад до вдосконалення майстерності, дуже застаріла у фінансовому плані (приклад наведений нижче), не враховується при кар'єрному зростанні (при проведенні атестації, висунення на посади, відборі на навчання), недооцінка практичної ролі (іноді класність існує формально, без реального відбору за навичками), бюрократія (процес присвоєння класності часто є тривалим і не завжди прозорим). Відповідно до пункту 1 розділу XII Інструкції про порядок виплати грошового забезпечення та одноразової грошової допомоги при звільненні військовослужбовцям Національної гвардії України та іншим особам, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 15.03.2018 № 200, розмір надбавки за кваліфікацію особам офіцерського складу, особам рядового, сержантського

і старшинського складу, які проходять військову службу за контрактом становить 2 клас – 3 %; 1 клас – 5 %; клас майстра – 7 %. [9].

Ця надбавка розрахована з посадового окладу, наприклад: солдат на посаді радіотелеграфіста, ця сума складатиме за 2 клас – 79 грн.; 1 клас – 32 грн; клас майстра – 185 грн., а офіцер на посаді командира взводу 2 клас – 103 грн.; 1 клас – 172 грн; клас майстра – 240 грн.

Система військової освіти України потребує оновлення підходів з метою реального стимулювання підвищення професійного рівня військовослужбовців та їхніх професійних навичок за напрямом службової діяльності.

Потребує запровадження доплат за проходження відповідних курсів навчання особливо для рядового та сержантського складу, що у подальшому дасть змогу збільшити кадровий резерв та потенціал.

Основними причинами виявлених проблем є такі:

- недостатній рівень вимогливості щодо організації військово-освітнього процесу, його інформаційного, матеріального-технічного забезпечення;
- зниження мотивації і активності постійного та змінного особового складу, які проводять навчання, недостатнє вжиття заходів щодо надання цьому процесу інноваційної спрямованості;
- спрямованість змісту навчання на відносно застарілі зразки озброєння, військової техніки на принципи їх побудови, що не відповідають сучасному стану військово-технічної науки та практики, організації ведення збройної боротьби.

З огляду на вищевикладене, ряд суперечностей внутрішнього впливу не потребують додаткових фінансових чи інших ресурсів і в цілому могли бути усунені засобами ефективного управління та підвищення активності й спрямованості особового складу на досягнення позитивних результатів у службовій діяльності.

Загрози розвитку системі підготовки військових фахівців:

- низький рівень залученості учасників освітнього процесу до наукової та інноваційної діяльності;
- втрата воєнних, інженерних, психолого-педагогічних наукових шкіл;
- недостатність ресурсного забезпечення практичної підготовки випускників.

Наукова новизна дослідження полягає в узагальненні емпіричних відгуків слухачів курсів підготовки Національної гвардії України та в обґрунтуванні системного взаємозв'язку між якістю практичної підготовки і дієвістю механізмів матеріального стимулювання (класності). Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання запропонованих підходів під час актуалізації програм курсів, формування вимог до матеріально-технічного забезпечення та перегляду системи доплат за кваліфікацію.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження узагальнило основні напрями підвищення ефективності підготовки військових фахівців в умовах сучасних викликів сектору оборони.

Встановлено, що головними стримуючими чинниками є дефіцит практичних занять та застаріла система стимулювання, яка не забезпечує реальної мотивації до професійного розвитку. Для підвищення ефективності військової освіти необхідно одночасно вдосконалити матеріально-технічну базу навчальних центрів і оновити систему заохочення, зробивши її вагомим чинником кар'єрного росту. Ефективність підготовки військових фахівців визначатиметься гармонійним поєднанням практичної спрямованості, інноваційних освітніх технологій і справедливої системи мотивації.

Реалізація таких підходів сприятиме формуванню професійно підготовленого, мотивованого й відповідального особового складу, здатного ефективно діяти в умовах сучасних загроз безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 верес. 2020 р. «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14 верес. 2020 р. № 392/2020 // *Офіційний вісник України*. – 2020. – № 75. – Ст. 2377.
2. Науковий вісник Національного університету оборони України. Серія : *Педагогіка, психологія, військова освіта*. – Київ : НУОУ, 2022–2025. – Вип. 1–4.
3. Army University Press. *The Army's Training Problem* : [Електронний ресурс]. – Kansas (USA): Army University Press, 2024. – Режим доступу : <https://www.armyupress.army.mil>.
4. Journal of Military Ethics. – 2024. – Vol. 23, No. 1. – P. 15–29 (Professional burnout and adaptive training methods).
5. Собченко Т. М. Сучасні вимоги до підготовки військових фахівців // *Науковий вісник Національного університету оборони України*. – 2024. – Вип. 2 (79). – С. 14–21.
6. Дацюк І. В. Освітня трансформація системи підготовки військових кадрів у воєнний час // *Науковий вісник НУОУ ім. І. Черняхівського*. – 2024. – № 2 (82). – С. 33–41.
7. Наливайко А. І. Мотиваційні механізми розвитку професійної підготовки військовослужбовців // *Військова освіта*. – 2023. – № 1 (47). – С. 45–53.
8. Центр оборонних стратегій. *Кадрова політика та підготовка офіцерів середньої ланки* : аналітичний звіт. – Київ : Центр оборонних стратегій, 2023. – 28 с.
9. Про затвердження Інструкції про порядок виплати грошового забезпечення та одноразової грошової допомоги при звільненні військовослужбовцям Національної гвардії України та іншим особам : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 15 берез. 2018 р. № 200 (із змінами, внесеними наказами МВС у 2019–2025 pp.).

REFERENCES

1. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 14 veres. 2020 r. «Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy» vid 14 veres. 2020 r. № 392/2020 [Decree of the President of Ukraine «On the Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine» of September 14, 2020, «On the National Security Strategy of Ukraine»]. *Ofitsiynyi visnyk Ukrainy*. 2020. № 75. Art. 2377. [in Ukrainian].
2. Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy. Serii: Pedagogika, psykholohiia, viiskova osvita [Scientific Bulletin of the National Defense University of Ukraine.

Series: Pedagogy, Psychology, Military Education]. Kyiv: NUOU, 2022–2025, № 1–4. [in Ukrainian].

3. The Army University Press. The Army's Training Problem. Kansas (USA): Army University Press, 2024. URL: <https://www.armyupress.army.mil> (accessed: 09.01.2025). [in English].

4. Journal of Military Ethics. Professional Burnout and Adaptive Training Methods. 2024. Vol. 23, № 1. P. 15–29. [in English].

5. Sobchenko T. M. Suchasni vymohy do pidhotovky viiskovykh fakhivtsiv [Modern Requirements for the Training of Military Specialists]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy*. 2024. № 2(79). P. 14–21. <https://doi.org/...> (yakshcho ye). [in Ukrainian].

6. Datsiuk I. V. Osvitnia transformatsiia systemy pidhotovky viiskovoho personalu v umovakh voiennoho chasu [Educational Transformation of the System of Military Personnel Training During Wartime]. *Naukovyi visnyk NUOU imeni I. Cherniakhovskoho*. 2024. № 2(82). P. 33–41. [in Ukrainian].

7. Nalyvaiko A. I. Motyvatsiini mekhanizmy rozvytku profesiinoi pidhotovky viiskovosluzhbovtsiv [Motivational Mechanisms for the Development of Professional Training of Servicemen]. *Viiskova osvita*. 2023. № 1(47). P. 45–53. [in Ukrainian].

8. Tsentr oboronnykh stratehii. Kadrova polityka ta pidhotovka ofitseriv serednoi lanky: Analitychnyi zvit [Personnel Policy and Training of Mid-Level Officers: Analytical Report]. Kyiv: TsOS, 2023. 42 p. [in Ukrainian].

9. Nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy «Pro zatverdzhennia Instruksii pro poriadok vyplaty hroshovoho zabezpechennia ta odnorazovoi hroshovoi dopomohy pry zvilnenni viiskovosluzhbovtsiam Natsionalnoi hvardii Ukrainy ta inshym osobam» vid 15 berez. 2018 r. № 200 (zi zminamy 2019–2025 rr.) [Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine...] [in Ukrainian].

SUMMARY

Ivan Maksym,

National Defence University of Ukraine, Kyiv

Dmytro Stupak,

PhD in Law

National Defence University of Ukraine, Kyiv

Current Problems and Ways to Improve the Training of Military Personnel

Introduction. Recently, Ukraine has adopted a number of key normative and legal documents on national security and defense policy. The state has clearly defined its strategic course toward European integration and closer cooperation with NATO military structures. In this context, the transformation processes in Ukraine's military education system must focus on adapting the best international experience and implementing a didactic foundation for the professional training of military personnel.

Purpose of the article is to substantiate the current problems in the training of military personnel and to outline ways to address them.

Methods. The research results were obtained through a combination of general scientific and specialized methods. Analysis, synthesis, deduction, and induction were applied to identify the current features, development trends, contradictions, and threats in the functioning of the military education system. Systems approach was used to substantiate the main problems and transformation priorities in higher military education and the training of officers. Modeling

methods were employed to develop a monitoring system for the quality and efficiency of higher military education.

Results. The article analyzes the current problems and practical challenges in the training of military personnel in Ukraine, with a particular focus on the National Guard's system of courses and qualification mechanisms. The research identifies the main contradictions and challenges in the development of modern educational systems and defines key problems that hinder the effective training of military personnel. The study substantiates the following: the urgent problems of reforming higher military education institutions; the need to improve the didactic and organizational foundations of officer training; the main directions for modernization and adaptation to NATO standards.

Scientific Novelty. The scientific novelty of the study lies in the systematization of empirical feedback from military personnel and in identifying a systemic relationship between the quality of practical training and the effectiveness of qualification-based incentive mechanisms. The study substantiates the current problems in the training of military specialists and proposes practical directions for improving the existing system, taking into account international best practices and modern educational technologies.

Conclusions. Transformation processes in the system of higher military education must focus on implementing the requirements of Ukraine's security and defense policy documents, as well as on adopting modern didactic foundations similar to NATO educational system. The modernization of the training system should ensure the professional readiness of officers to operate effectively in modern security environments and integrate with allied structures. Prospective directions for further research include the following: assessing the effectiveness of implemented didactic innovations in military education; conducting military-economic calculations and justifications for educational reforms; analyzing the professional performance of graduates of military higher educational institutions within operational units.

Keywords: military training; feedback from military units; qualification levels; incentive mechanisms; training of military specialists; current issues.